

KINIK VAKIFLARI -SAYISAL BİR TASNİF VE TASVİR DENEMESİ-

Mustafa ALKAN

ÖZET

Kınık, 1352 yılında Ramazanoğulları tarafından fethedilmiş, 1516 yılında bu beyliğin Osmanlı Devleti'ne iltihakına kadar, Ramazanoğulları'nın idaresinde kalmıştır. Kınık'ta ilk vakfi da Ramazanoğulları kurmuştur. Osmanlı devrinde Kınık bölgesinde; 2 mescid, 5 cami, 2 zâviye, 2 kervansaray (han) ve 3 de hayratı, Adana ve Payas merkezde olan toplam 14 vakfın kurulduğu kayıtlara yansımıştır. Ancak Osmanlı devrinde Kınık bölgesinin sosyal ve kültürel hayatını bu 14 vakıf kurumu ile izâh etmek mümkün görülmemektedir. Bu araştırmada, Celâli İsyancıları ile tamamen yıkıma uğradığı kabul edilen, Kınık bölgesi vakıflarının sayısal bir tasnif ve tasvir denemesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Kınık, Kınık Bölgesi, Osmaniye, Ramazanoğulları

KINIK WAQFS: A QUANTITATIVE AND DESCRIPTIVE CLASSIFICATION STUDY

ABSTRACT

The Ramadaniens had conquered Kınık in 1352 and ruled the region until 1516 in the year which it became an adherent part of the Ottoman Empire. First waqf in Kınık was founded by the Ramadaniens. According to the official records 14 waqfs were founded in the region during the Ottoman period. 2 mesjids, 5 mosques, 2 zaviyes, 2 caravansaries and 3 hairats of those waqfs were located in the center of Adana and Payas. However it does not seem possible to explain the socio-cultural life of Kınık region by means of those 14 waqfs alone. In the article below a quantitative and descriptive classification of the Kınık region waqfs have been made.

Key words: Waqf, Kınık, Kınık Region, Osmaniye, Ramadaniens

* Yrd. Doç. Dr, Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara/
Türkiye, alkanm@gazi.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Giriş: Zaman, Mekân ve Vakıf

Bu araştırmada, Ramazanoğulları Beyliği tarafından 1352 yılında fethedilen ve XIX. yüzyıla kadar Kınık olarak adlandırılan, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de, Kınık (Osmaniye) merkezli olarak Cebelibereket Sancağı adıyla yeniden yapılandırılan Kınık kazasında -kısmen etrafiyla ilişkili olarak- Osmanlı döneminde (1516-1922) kurulan vakıfların sayısal bir tasnif ve tasvir denemesi yapılmıştır. Araştırmada Osmanlı Devleti'nin bölgeyi hâkimiyetine alışından sonra yaptırdığı 1519, 1525 ve 1530 tarihli tahrirlerin tutulduğu tahrir defterleri, 1540 ve 1572 tarihlerinde Adana Sancağı vakıflarının gelir ve giderlerinin yazıldığı Adana Evkaf Defteri, vakfiyeler, 1676-1840 yılları arasında vakıfların tayin ve terfi işlemlerinin yazıldığı hurufat defterleri ile ferman, irade, ilam, muhasebe ve benzeri muhtelif belgelerden yararlanılmıştır (Bk. Kaynakça). Araştırmanın mekânı olarak da -her ne kadar XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla uzanan süreçte Kınık kazasında yaşanan yeni idarî yapılanmalara bağlı olarak bazı sınır değişiklikleri olsa da -çevresiyle ilişkili olarak- XVI. yüzyıldaki Kınık kazası coğrafyası esas alınmıştır.

Bugünkü, Kadirli (Kars-ı Maraş) ilçesi dışındaki Osmaniye ili coğrafyası ile Adana'nın Ceyhan ilçesine bağlı bir kısım topraklardan oluşan Kınık, Ramazanoğulları Beyliği'nin 1516 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçişinden sonra düzenlenen idarî yapıya göre, Adana Sancağına bağlı bir kaza olarak teşkilatlandırılmıştı. Kınık kazası, batı ve kuzeyden Ceyhan nehri, güneyden kısmen alçak dağ silsilesini takip ederek doğudaki Gâvur (Amanos) dağlarına kadar uzanan geniş ovayı kapsamaktaydı. Bölge adını burada meskûn olan Oğuzların Üçok koluna bağlı Kınık boyundan almıştır (Sümer, 1963: 24; Aynı yazar, 1999: 357). Kınık'ın Osmanlı hakimiyetine geçişinden sonra yapılan 1521 tahririne göre 2, 1530 tahrirlerine göre ise 5 mahallesi mevcuttu (Kurt, 1992: 51-52; Tablo: 29-34). Kınık kasabası, 75 köy ve ekinlikleriyle birlikte, XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başlarında yaşanan Celâli İsyânlarıyla yıkıma uğradıysa da, yöre halkı Kınık adını, XIX. yüzyılın ortalarına kadar kullanmaya devam etmiştir (Sümer, 1963: 24, 31; Aynı yazar, 1999: 358). XVII. yüzyılın sonunda (1690'larda) Ayas, Berendi ile birlikte Kınık'a Dulkadirli ulusuna bağlı 20 kadar oymak iskân edilmiştir (Orhonlu, 1987: 77-81). XVIII. yüzyılın başında (1706) da İfraz-ı Zülkadiriyye Türkmenleri tâifesi Kınık ve Berendi kazalarına yerleştirilmişlerdir. Fakat bunların bazıları yerleşik hayata intibak edemeyerek şakavete

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

başladılar (Refik, 1930: 134). Bölgede kalıcı iskân ancak 1865 yılında Fırka-i İslâhiye hareketi ile burada yaşayan aşiretlerin mevcut kasaba, köy ve mezraalara yerleştirilmesiyle olmuştur (Cevdet, 1986: 107-190). Devlet, bölgedeki gelişmeleri daha yakından takip edebilmek için “Cebelibereket” adıyla ayrı bir sancak kurdurmuştur. Bu sancak, önce Payas Sancağına bağlı olarak oluşum sürecine girmiş, 1878 yılında Hassa, İslâhiye ve Bulanık kazaları Maraş Sancağı’ndan ayrılarak Payas Sancağı’na bağlanmış, bu sırada sancağın merkezi Payas’tan Yarpuz’a nakledilmiştir (Y.PRK.DH, nu: 1/16). 1880 yılında sancağın adı “Cebel-i bereket” olarak değiştirilmiş, Osmaniye, Bahçe ve Payas kazaları Adana Sancağı’ndan ayrılarak Cebelibereket’e bağlanmıştır (Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, 1880: 250). Bu düzenlemeyle Cebelibereket Sancağı’nın sınırları kuzey ve batıdan Ceyhan Nehrine kadar uzanarak eski Kınık topraklarını da içine almıştır (Alkan, 2005: 260-261).

Kınık kazasında ilk vakfı, Adana’da da olduğu gibi, bölgenin fâtihi ailesi olan Ramazanoğulları kurmuştur. *Adana Evkaf Defteri*’ne göre XVI. yüzyılda Kınık merkezde Ramazanoğlu vakıflarının dışında; Hacı Mustafa Mescidi Vakfı ile Cihangir Mescidi Vakfı bulunmaktadır (ED. 538/1, 1540: 16/b; Kurt-Erdoğan, 2000, tıpkıbasım: 34-35). Adana ve Maraş’tan Halep’e giden ticaret ve hac yolları bu bölgeden geçmiş olduğundan, yolların güvenliği ve yolcuların konaklaması için; Sokullu Mehmed Paşa Payas’ta (İstanbul, 572, 1574: 27), Köprülü Mehmed Paşa Misis (=Yakapınar)’te (VA, 1972: 41-45), III. Ahmed’in emriyle Hüseyin Paşa da Kurtkulağı’nda (VA, 1972: 54-55) birer han (kervansaray) yaptırmışlardır. Kınık’ta ayrıca -Osmanlı Devleti’nin bölgeye yerleştiği dönemde Adana kazası dâhilinde (TD. 69, 1519: 261), 1688 tarihli bir muhasebe defterine göre Kınık’ta yazılan- Cebel-i Nur Zâviyesi ile Şeyh Ahmet Zâviyesi vakıfları (EV. 530/4: 32) kurulmuştur. Bunların dışında, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, vakıf kayıtlarının tutulduğu ne vakfiye defterlerinde, ne de 1676-1840 yılları arasında vakıfların günlük tayin ve terfi işlemlerinin yazıldığı hurufat defterlerinde, Kınık kazası idarî birimi içinde herhangi bir vakıf kaydına rastlanılmamıştır. Bu bölgede yeniden vakıflaşmanın ancak, XIX yüzyılın ikinci yarısında uygulamaya konulan zorunlu iskân siyaseti ile dışarıdan alınan göçlerin bir sonucu olarak, XX. yüzyılın başında tekrar başladığı anlaşılmaktadır. Bu yeni süreçte Bahçe merkezde Ağca Bey Camii, Haruniye Köyünde Abdulfettahoğlu Camii, Osmaniye merkezde Enverü’l-hamid Camii, -şimdi Gaziantep’e bağlı olan- İslâhiye merkezde Derviş Camii ile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Besmek Köyü Camii için yeni vakıfların kurulmuş olduğu kayıtlara yansımıştır (Alkan, 2004: 42-43; Tablo: 8; 54-55; Tablo: 14).

I) Kınık Kazasında Kurulan Vakıflar

Osmanlı Devleti'nin, toplumun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını vakıflar yoluyla karşıladıkları bilinmektedir. Kurumlar, ancak içinde teşekkül ettikleri toplumun ihtiyaçlarının ve duygularının bir ifadesi olarak doğmuşlardır. Bu, toplumun siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültürel zaruretlerinin bir sonucudur. Osmanlı devrinde (1516-1922) Kınık kazasında 2 mescid, 5 cami, 2 zâviye ve 2 kervansarayın yaptırılmış olduğu kayıtlara yansımıştır. Bölgede, Osmanlı hâkimiyet örgüsünün kurulduğu XVI. yüzyılda daha çok mescid ve zâviye vakıflarının, XVII ve XVIII. yüzyıllarda tarihî ticaret ve hac yollarında kervansaray vakıflarının, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de câmi- mescid vakıflarının kurulmuş olduğu görülmüştür.

A) Mescid ve Camiler

Anadolu ve Rumeli'nin Türkler tarafından fethedildiği süreçte ilk iskânların bir mescidin veya bir zâviyenin etrafında şekillendiği, zamanla bu kurumların giderlerini vakıflar yoluyla karşıladıkları bilinmektedir. Hatta bu süreçte oluşan pek çok mahallenin adını bir mescidden almış olduğu görülmüştür. Fetih ve iskân döneminden sonra mescidler, merkezî konumlarını cuma ve bayram namazlarının kılındığı camilere kaptırmışlardır (Adana örneği için bk. Alkan, 2004: 270-279). Osmanlı Devleti'nin Çukurova'ya yerleştiği XVI. yüzyılda giderleri vakıflar tarafından karşılanan 2 mescid ile XIX. yüzyılda yaptırılan 5 câmi kayıtlarda geçmektedir.

1) Hacı Mustafa Mescidi Vakfi: Mescid, Kınık'ın merkezindedir. Vakfın geliri, Bayındır köyünde olan Karaçay nehri kıyısında, yıllık 1440 akçe geliri olan, bir değirmenin (asiyâb) yarı hissesi (720 akçe) olup bu hisse mescidin imamının giderlerine tahsis edilmiştir (ED. 538/1, 1540, vrk. 16b).

2) Cihangir Mescidi Vakfi: Mescid, Kınık'ın merkezindedir. Vakfın geliri ise, mescidin yakınında yıllık 600 akçe geliri olan 3 göz bir değirmendir. Gelirin 540 akçesi imama, 60 akçesi de mescidin hasır ve mum giderlerine şart koşulmuştur (ED. 538/1, 1540, vrk. 16b).

3) Enverü'l-Hamid Câmii Vakfi: Cami, Osmaniye'nin merkez mahallesi olan Rızaiye'de yer almaktadır. Enverü'l-Hamid Câmii'nin giderleri için 1906 yılında eşraftan Hacı Hüseyin Efendi,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

yine eşraftan Kolağası Kayserili Ali Ağa'nın eşi Havva Hanım tarafından vakfedilen, çarşıdaki bir arsanın üzerine halkın da yardımlarıyla yeni inşa ettirdiği; bir tarafı Payas Caddesi, bir tarafı Uzun Sırrı, bir tarafı Reşid Ağa ve bir tarafı da (taraf-ı râbi') Ziyaret ile çevrili 1 han ile 8 dükkânını vakfetmiştir (VGMA, 1906, MA. 601/ 71). 1923 yılında da Osman oğlu Çalık-zâde el-Hac Hüseyin Efendi, söz konusu caminin avlusu üzerinde; doğu ve batısında Hacı Biçik-zâde vereseşi dükkânları, güneyinde Çarşı Caddesi ile kuzeyinde Cami-i Şerif'in avlusuyla çevrili ve birbirine bitişik -yeni inşa ettirdiği- 8 dükkânını yine aynı camiye vakfederek, vakfın mâlî gücünü artırmıştır. Bu iki vakfın kira gelirleri Enverü'l-Hamid Câmii ile görevlilerinin giderlerine tahsis edilmiştir (VGMA, 1923, MA 609/ 193).

4) Bahçe'de Ağca Bey ve Haruniye Köyü Camileri

a) Ağca Bey Câmii: Cami, Bahçe kazasının merkezinde yer almaktadır (Esas 2/1, 1942: 298). Mevcut kitabesine göre Ağca Bey adlı biri tarafından Hicrî 1224 (=M.1809) yılında yaptırılmıştır. Söz konusu kitabesine karşın caminin mimarî özelliklerinden hareketle, Dulkadiroğlu Alaüddeve Bey tarafından 1489-1490 yıllarında yaptırıldığı da iddia edilmektedir (VA, 1972: 48). Gerçekten de caminin mimari görünümü ilk bakışta, Memluk veya erken Osmanlı dönemini hatırlatmaktadır. Fakat bu kadar eski bir dinî yapının Adana Sancağı vakıflarının kaydedildiği *Adana Evkaf Defteri* ile 1676-1840 yılları arasında vakıfların günlük tayin ve terfi işlemlerinin kaydedildiği hurufat defterlerinde geçmemesi dikkat çekici bir durumdur.

b) Haruniye Köyü/ Abdüfettahoğlu Câmii: Abdüfettahoğlu Halil Bey oğlu Hacı Halil Bey, yeni yaptırdığı Haruniye Köyü Camii'nin giderleri için, 25.02.1912 tarihinde, yine Haruniye Köyü'nde "taht-ı tasarrufunda" olan; doğusunda yol, batısında Hacı Halil Bey'in dükkânı, güneyinde yol ve kuzeyinde Süleyman Bey'in tarlası ile hudutlu ve 1250 kuruş değerindeki firmı ile doğusunda yol, batısında Gökgözler tarlası, güneyinde kaya, kuzeyinde de Domuzcu hanesiyle sınırlı ve 2500 kuruş değerindeki 1 evi ve 3 dükkânını vakfetmiştir (Ek: 1,2). Vakfın kuruluşu sırasında toplam 1500 kuruş tutan yıllık kira gelirleri camide görevli olan imam ve hatibe eşit olarak ('ale's-seviyye) verilmesi şart koşulmuştur (VGMA, 1912, MA. 604/135).

5) İslâhiye ve Köylerindeki Camiler

a) İslâhiye- Derviş Câmii: Cami, İslâhiye merkezde yer almaktadır. Bu cami için eşraftan el-Hac Mehmed Ağa ibn Mustafa

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Ağa, 12.07.1916 tarihinde, mahalli yine İslâhiye nahiyesinde olup, doğusunda yol, batısında Cami-i Şerif, kuzeyinde Tarsuslu Mustafa bahçesi, güneyinde de Mecid Efendi hânesi ile sınırlı birbirine bitişik 6 dükkanı ile 500 metrekare arsalı doğusunda Derviş Çavuş oğlu Mustafa dükkanı, batısında Hacı Mehmed Çavuş dükkanı, kuzeyinde Çarşı Caddesi, güneyinde de Cami-i Şerif ile sınırlı ve 25 metrekare arsa üzerinde yapılmış 1 dükkanını, vakfın mütevellisi yaşadıkça kendisi, vefatından sonra “evlâdiyet” üzere çocuklarında olmak şartıyla vakfetmiştir. Bu dükkânların yıllık kira gelirleri İslâhiye Derviş Câmii'nin hatibine tahsis edilmiştir (VGMA, 1916, MA 610/118).

b) Besmek Köyü Câmii: Cami, Besmek köyünde olup, vakıftan önce binâ edilmiştir. Adı geçen köyden Mehmed Ağa oğlu Mehmed Ağa, köyün doğu civarında olan ve güneyinde dere, doğusunda dağ, kuzeyinde bayır, batısında da yol ile hudutlu müstakil kendi mülkü olan bir değirmenini, vakfın mütevellisi, yaşadıkça kendisi, vefatından sonra “evlâdiyet” üzere çocuklarının erkek olanlarının en büyük ve en reşit olanı olmak şartıyla vakfetmiştir. Bu değirmenin kira gelirleri ile öncelikle değirmen ve caminin tamir ve termimi yapıldıktan sonra her ne kalırsa caminin imam-hatibine verilmesi şart koşulmuştur (VGMA, 1913, MA 605/255).

B) Zâviyeler (=Tekkeler)

Osmanlı Devleti'nin Çukurova'ya yerleşmesinden önce - Ramazanoğulları devrinde- Kınık kazası sınırları dâhilinde bir zâviyeye veya tekkeye rastlanılmamıştır (Alkan, 2006: 22) . Hâlbuki zâviyeler, Anadolu ve Rumeli'de fetih ve iskân döneminde Türkistan'dan kopup gelen Türk muhacirlerinin “kolonizatör Türk dervişleri”nin öncülüğünde tesis edilen zâviyelerin etrafına yerleşmeleri bir iskân modeliydi. Değişik tarikatlara mensup bu dervişler, fetih sürecinde savaflara iştirak eder, savaflardan sonra da “hâli ve tenha yerlere” inşa ettikleri zâviyelere yerleşirlerdi. Nitekim Türk uçlarında oldukça fazla zâviyenin kurulmuş olduğu görülmüştür (Barkan, 1942: 284-285). Kınık bölgesi, Osmanlılara geçmeden önce Ramazanoğulları Beyliğinin hâkimiyetinde olmuş olduğundan olsa gerek, zâviye (veya tekke) geleneği burada oluşmamıştır. Osmanlı devrinde bölgede bazı yeni zâviyeler kurulmuşsa da bunların sayısı batı uçlarındaki kadar çok değildir (Örnekler için bk. Barkan, 1942: 285-297). Bununla birlikte Kınık bölgesinde biri Osmanlı hâkimiyeti örgüsünün kuruluşu sürecinde, diğeri XVII. yüzyılda olmak üzere iki zâviyenin kurulmuş olduğu kayıtlara yansımıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

1) Cebel-i Nur Zâviyesi: Cebel-i Nur Zâviyesi, Kınık kazasına çok yakın bir mahalde, Misis Köprüsü'nün Adana tarafında (Çelebi, 2005: 171), Bektaşî tarikatı mensupları tarafından kurulmuş, bölgenin en eski vakıf-tarikat kurumuydu (TD. 69, 1519: 261). Zâviye, 1688 (=1100) yılına ait bir muhasebe defterinde Kınık kazasının içinde yazılmıştır (BOA, EV 530/4). Zâviyenin giderleri, Misis'e bağlı vakıf- Boğa Şeyhlü ve Frenk Şah mezarlarının gelirleriyle karşılanmıştır. Cebel-i Nur Zâviyesi, XVI. yüzyılın ilk yarısında, Boğa Şeyhlü'den yıllık 7000 akçe, Frenkşah'dan da yıllık 3000 akçe gelir elde etmekteydi (ED. 538/1, 1540: 17b). Zâviyenin gelirlerinin, takip eden yüzyıllarda da giderlerini karşılayabilecek yeterlilikte olduğu kayıtlara yansımıştır¹. Genellikle Cebel-i Nur Zâviyesi'nde birer müteveli, şeyh, nâzır, kâtip ve hademenin görev yaptığı görülmüştür².

2) Şeyh Ahmed Zâviyesi: Osmanlı Devleti'nin Çukurova'ya yerleşme sürecinde, yani XVI. yüzyılda Kınık kazasına ait tahrir defterlerinde Şeyh Ahmed Zâviyesi geçmemektedir. Bu zâviyeye Hicrî 1100 (M.1688) yılına ait *Müsellemât-ı Muhasebat-ı Anadolu Defteri*'nde rastlanılmıştır. Bu muhasebe defterinde söz konusu zâviyenin 7200 akçe geliri, 3600 akçe gideri kayıtlıdır (EV. 530/4: 32).

C) Yol Külliyesi

Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan Konya-Adana, Kayseri-Adana, Adana-Halep, Maraş-Halep ticaret ve hac yolları Kınık coğrafyasından geçmekteydi. Bölge, Çukurova ile Ortadoğu'yu birbirinden ayıran dağlık bir mekân olması sebebiyle Osmanlı Devleti gelip geçen yolcuların güvenliğini önem vermiştir. Bunun için Adana eyalet valileri fermanlarla sık sık uyarılmıştır (AŞS, 133, 1754: 94, 145). Hatta devlet bu bölgede yolcuların güvenlik içinde konaklamaları için bazı menzilleri zâviye, han ve kervansaray külliyesiyle donatmıştır (Evliya Çelebi, 1999/III: 30-33; 2005/IX: 168-173). Bu külliyeler tam manasıyla, Kınık kazasına tâbi bölgede olmasalar bile, bu yol güzergâhında derin etkilerinin olduğu muhakkaktır.

¹ Gelirleri: 1540'da 10.000 akçe (ED.538/1, 1540: 17b), H.1100/1688'de 8.640 akçe (EV. 530: 4), 1158/1745'de 5.500 kuruş (EV 11965/1), 1284/1867 yılında geliri 2529 kuruş, gideri 753 kuruş (EV-20712/120), 1327/1909 yılında da 4.132 kuruş (Evkâf Nezâreti Bütçesi, 1327: 150)'tur.

² 1540 yılında görevliler ve giderleri; *tevlîyet*: 1000 akçe, *nezâret* ve *kâtib*: 900, *meşihât* ve *tabh-ı ta'âm*: 1440, *huddâm-ı zâviye*: 360 akçe, kalan 6.300 akçe ise zâviyenin mutfak giderlerine tahsis edilmiştir (ED.538/1, 1540: 17b).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

1) Haruniye Kervansarayı: Kervansaray, Ceyhan nehri üzerine kurulmuş olan Misis Köprüsü'nün doğu ucunda yer almaktadır. Buradan gelip geçen kervanların dinlenmesi ve barınması için ilk defa Selçuklular zamanında bir kervansaray yapılmış, bu bina harap olup işlevini yapamayacak hâle gelince, Sultan IV. Mehmed'in emri ile Köprülü Mehmed Paşa eski kervansarayın yerine yeni bir han, mescid ve sâir müstemilâtından oluşan bir külliye yaptırmıştır (VA,1972: 41-45).

2) Kurtkulağı Kervansarayı: Kervansaray, Adana'nın Ceyhan ilçesine 30 kilometre uzaklıkta olan Kurtkulağı Köyü'nün kuzeyinde, eski Halep yolu üzerinde yer almaktadır. Eser, Kurtkulağı "Menzil Hanı" adıyla da anılmaktadır. Kervansarayın inşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, Sultan III. Ahmed'in Hicrî 1116 (1704) yılında gönderdiği bir fermana dayalı olarak -bugün Adana Müzesi'nde bulunan kitabesine göre- Hüseyin Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir (VA, 1972: 54-55; Akıl, 2006: 143). Ayrıca Kurtkulağı kalesinde Haydar Ağa adlı bir hayırsever tarafından da -kitabesine göre- Hicrî 1010 (1601) yılında bir cami yaptırılmıştır (HD. 1141, 1601: 51; VA, 1972: 50-54).

II) Gelirlerinin Bir Kısmı Kınık Kazasından Sağlanan Vakıflar

Hayrat kurumları Adana'da olan iki vakıf ile Payas'ta olan bir vakfın Kınık kazası sınırları dâhilinde gelirleri (akarları) bulunmaktadır.

1) Ramazanoğlu Vakıfları: Çukurova'nın Türk hâkimiyetine geçişinden sonra, bölgedeki ilk ve en büyük vakfi Ramazanoğulları kurmuştur. Zaten Osmanlı Devleti'nin Adana-Çukurova bölgesinde yaptırdığı -1519 tarihli- ilk tahrirde (TD. 69, 1519: 261-262; Kurt-Erdoğan, 2000: 99) iki vakıf kaydı geçmektedir. Bunlar, *Vakf-ı Cami ve Medrese-i Merhûm Halil Bey bin Ramazan*³ ve *Vakf-ı Zâviye-i Cebelü'n-Nûr*⁴dur. Dolayısıyla kayıtlara yansıyan en eski vakıf *Ramazanoğlu Halil Bey Vakfı*'dir. Halil Bey, türbe kitabesine göre 1510 Ağustosunda (=Evâil-i Cemâziyelûlâ 916) vefat etmiştir (Çam, 1988: 21). Halil Bey'in cami ve medrese vakfının kuruluş tarihi bu tarihten önceye gitmektedir. Halil Bey'den önce, yani 1352'den 1500'lü yıllara kadar, hüküm sürmüş olan Ramazanoğlu beylerinin bölgede daha erken tarihlerde vakıf

³ Vakfın Gelirleri: Mezra'a-i Kara Fazıl (der-nezd-i Çıldırım), hasıl rub': 1522,5 akçe; Asiyâb (der Misis, harâb, Bab: 7), Bağçe-i (narenç) der-Adana, harâb, kıt'a: 5, toplam geliri: 1522,5 akçe (TD. 69, 1519: 261).

⁴ Mezra'a-i Boğa Şeyhlü, geliri: 2200 akçe; Mezra'a-i Frenk Şah, geliri: 3693 akçe, toplam: 5893 akçe (TD. 69, 1519: 261).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

kurmamış olmaları dikkat çekici bir durum olup, bunun izâhı şimdilik mümkün olmamıştır. Halil Bey ve Cebel-i Nur Zâviyesi vakıflarından sonra bir üçüncü vakfı, 1504 yılında Halil Bey'in kardeşi Mahmud Bey'in kurduğu anlaşılmaktadır (Sahillioğlu, 1979: 136-141). Bu vakıfları Ramazanoğlu Piri Mehmed Paşa (Piri Bey) 1539 yılında, “*Ramazanoğlu Halil Bey oğlu Piri Bey Vakfı*” adı altında birleştirmiştir (VGMA, 646: 6; 1961:391). Piri Bey, bundan sonra 1555 yılına kadar 6 zeyl vakıf daha kurarak, Ramazanoğlu vakıflarına Adana, Niğde ve Kayseri'den yeni gelir kaynakları tesis etmiştir (VGMA, 646:1-15; 1961: 367-425). Bu cümleden olarak 1525 yılında Kınık kazası dâhilinden İkiz Öyüğü, Baymak ve Merre mezraaları, Dölek ve Merçin köyleri ile Merçin'de bir değirmen ve suyu Ceyhan nehrinden alınan Danişmendlü nehri (kanalı)⁵, 1530 yılında Çatal ve Çevlik köyleri⁶, 1540 yılında 2 değirmen, Çeltik ve Mirze mezraaları ile Merçin köyünde 2 yeni değirmen (VGMA, 646/3), 1547 yılında da yine Merçin'de 2 değirmen ile 1 bahçe, Tasak'da 1, Kınık merkezde de 1 değirmen daha vakfa katılmıştır (VGMA, 646: 3, 9). 1572 yılında vakıf sayısı artmamakla birlikte 2 ve 5 taşlı iki değirmen ile Telhamdun'da yer alan harap hamam ve bahçe yeri icâre-i zemine verilmiştir. Ayrıca, Merçin'de bir dink değirmeni ile bir çeltik kanalı da vakfa dönüşmüştür⁷. Ramazanoğullarının Kınık kazası dâhilinde olan vakıflarının, Telhamdun'da harap vaziyetteki çifte hamamın dışında, hayrâtı yoktur. Buradaki vakıflar Adana ve Kızıldağ'da kurulmuş külliyelerin gelir kaynakları şeklindedir. Bunların gelirleri toplam olarak 1525 yılında 37.397,5 akçe (TD. 450 1525: 998) iken, 1530 yılında 13.517 akçeye düşmüş (TD. 969, 1530: 851), 1540 yılında 88.470 akçeye yükselmiş, 1572 yılında da 89.020 akçeye ulaşmıştır (ED. 538/ 1-2, vrk. 4a-4b, 21b- 22b). Ramazanoğlu vakıflarının Kınık kazasından gelen gelirleri 1525 yılında toplam gelirin (65.732 akçe) % 56,89'unu (TD. 450, 1525: 998), 1530 yılında toplam gelirin (67.208) % 20,11'ini (TD. 969, 1530: 853), 1540 yılında toplam gelirin (392.492 akçe defterde: 383.985 akçe) % 22,54'ünü (ED. 538/1, 1540, vrk. 4a-4b), 1572 yılında da toplam gelirin (413.247 akçe) de % 21,54'ünü oluşturmaktadır (ED. 538/2, 1572, vrk. 20b-

⁵ İkiz Öyüğü [nisf (n): 755 akçe], Baymak (n: 625 akçe) ve Merre (n: 530 akçe), Dölek (n: 577,5) ve Merçin [toplam (t): 2600] ile Merçin'de bir değirmen (t: 1000 akçe) ve suyu Ceyhan'dan alınan Danişmendlü kanalı (n: 31310 akçe), *Kınık kazası* toplamı: 37.397,5 akçe (TD. 450, 1525: 998).

⁶ Çatal (t: 1200), Çevlik (rub': 317,5), İkiz Öyüğü (n: 310), Baymak (n: 405 akçe) ve Merre (n: 345 akçe), Merçin (t: 1440) ile suyu Ceyhan'dan alınan Danişmendlü kanalı (n: 9000 akçe), *Kınık kazası* toplamı: 13.017,5 akçe (TD 969, 1530: 851).

⁷ Değirmenler (biri harâb): 900 akçe, arz-ı hamâm ve bahçe (rub'): 20 akçe, dink: 50 akçe, nehr-i çeltük (Karı Çelebican): 500 akçe (ED. 538/2, 1572: 21b-22a,b).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

22b). 1530 yılına ait Kınık kazası gelirleri, özellikle suyu Ceyhan nehrinden alınan Danişmendlü kanalının geliri 31.310 akçeden 9.000 akçeye düşmüştür. Bununla birlikte, Ramazanoğlu vakıflarının aşağı yukarı % 20'sinin Kınık kazasından gelmesine karşın burada Ramazanoğullarına ait -vakıfların en önemli gelir kaynaklarından olan bir çifte hamam dışında- herhangi bir hayrat söz konusu değildir (VGMA, 1539-1555, 646/1-15; 1961: 367-425). XVII. yüzyılın başında Kınık kazası yıkıma uğramakla birlikte Dölek ve Çatal mezraalarından Ramazanoğlu vakıflarına gelirler sürmüştür (EV. 3341/1-10; 5696/1-2; 14875/7; 20712).

2) Hasan Ağa Vakfı: Ramazanoğlu Pirî Bey'in kethüdası Hasan Ağa, Adana'nın Cami-i Atık Mahallesi'nde yaptırdığı **Hasan Ağa Camii** (VA, 1972: 16-19) için 11.02.1589 tarihinde Adana'nın merkezinde Câmî-i Atık Mahallesi'nde 11 dükkân, 1 ev ve 1 bahçesi (Güllük Bahçesi) ile Kınık'ın Göksen adlı mezraasındaki 1 değirmenini vakfetmiştir. Vakfın gelirleri, camide görevli olan imam, hatip, 2 müezzin, 2 ferraş ve birer aşırhân, cüzhân (ve duâhân), kandilci ve bevva (kapıcıya) tahsis edilmiştir (VGMA, 1589, MA 608-1/ 95).

3) Payas/ Sokullu Mehmed Paşa Vakfı: Osmanlı İmparatorluğu'nda Kanuni, II. Selim ve III. Murad devirlerinde toplam 15 yıl gibi uzun bir süre sadrazamlık yapan Sokullu Mehmed Paşa (Gökbilgin, 1993/7: 605); İstanbul, Bosna, Lüleburgaz, Hafsa ve Erdel- Begererek'tekilerin dışında, 1568-1574 yılları arasında Payas (Hatay- Dört Yol)'ta, Mimar Sinan'a bir büyük külliye ile bir kale yaptırmıştır (Kuran, 1986: 147-149). Külliye; cami, medrese, mektep, hankah, imaret, tabhane, dua kubbesi, çarşı, han, hamam, çeşme, köprü, helâ ve diğer servis mekânlarından oluşmaktaydı (İstanbul, 572, 1574: 27). Payas'ın Adana ve Maraş'tan Halep'e giden hac ve tarihi ticaret yolu güzergâhında olması münasebetiyle buraya Sokullu Paşa'nın; mektepten medreseye, imareten hamama, han ve arastadan çarşıya, bağ ve bahçelerden çeşmelere kadar külliye mahallinde yaşayanlar için üst bir sosyo- kültürel kurumu, gelip geçen yolcular için de her şeyin bulunabildiği bir dinlenme tesisini yaptırarak, bölgenin ihtiyaçlarını dikkate aldığı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, Payas- Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi'nin hanımı "kal'a misâl bir hân-ı azîm" olarak niteledikten sonra "*Hânı gâyet mükellef ve müzeyyen ve ma'mur [u] âbâdân ve müte'addid harem odaları ve ıstabl-ı anterli ve develikli ve imâret ve dârü'z-ziyâfeli ve bir harem-i vâsi'li cemî'i âyende vü revendegâna ârâmgâh hâne-i bî-minnetdir ...*" şeklinde tasvir etmektedir (Evliya Çelebi, 1999/ III: 31-32). Sokullu Mehmet Paşa, külliyenin giderlerini karşılamak için Anadolu'da Adana, Tarsus, Niğde,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Malatya ve Üzeyir, Rumeli’de Bosna ve Çanad, Suriye’den de Humus sancaklarından binlerce gelir kaynağını buraya vakfetmişti. Sokullu Paşa, Adana Sancağına tâbi Kınık kazasından da, Viranşehir köyünde yer alan -biri Çeltik değirmeni- 2 değirmen ile Geçik köyündeki 1 değirmeni, Payas Külliyesi’nin giderlerine tahsis etmiştir. Bu durum Sokullu Paşa’nın Hicri 981 (1574) tarihli vakfiyesi incelendiğinde, külliyedeki hizmet birimleri ve bu birimlerde çalışanların tahsisatlarının ayrıntılı olarak verildiği görülecektir (İstanbul, 572, 1574: 27).

Sonuç

Sonuç olarak, Osmanlı hâkimiyeti altında, yani XVI. yüzyılın başından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen dört asırlık süreçte Kınık kazasında -bazıları kazanın etki alanında olmakla beraber- 2 mescid, 5 cami, 2 zâviye, 2 kervansaray (han) ile -hayratı Adana ve Payas merkezde olan- 3 vakıf olmak üzere toplam 14 vakfin kurulmuş olduğu kayıtlara yansımıştır. Ancak Osmanlı hâkimiyeti altında (1516-1922) geçen 406 yıllık süreçte Kınık kazasına ait sadece 14 vakfin kurulmuş olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim Kınık’ın Osmanlı hâkimiyetine geçişinden 9 yıl sonra tutulan 1525 tarihli *Adana Mufassal Tahrir Defteri*’ne göre, Kınık kasabasına ait üç mahalleden ikisi isimlerini, giderleri bu yüzyılda genel olarak vakıflar tarafından karşılanan bir cami (Câmi) ile bir tarikat şeyhinden (Yunus Dede) almıştır (Kurt, 2004: XXXI, Tablo: VI). Adı geçen Yunus Dede, söz konusu mahalleye bir cami yaptırmış ve bu camide onun akrabalarının imamlık, müezzinlik, hatiplik ve kayyumluk yaptıkları kayıtlara yansımıştır. Bunun yanında Kınık nahiyesinde Yavaş Bükü adlı bir mezraada çevre halkının sadakalarıyla geçinen “Abdalân-ı Hacı Bektaş” (17 kişi) adlı bir cemaatin yaşadığını öğrenmekteyiz. Ayrıca Kınık merkezin dışında bu kazaya bağlı 43 köyün 5’inde imam kaydı geçmektedir (Kurt, 2004: XXVII; Tablo: III). Ancak hem Yunus Dede’nin yaptırdığı cami ve Hacı Bektaş tarikatı mensubu abdallar için hem de Kınık’a bağlı 43 köyde (Kurt, 1992: 97; Tablo:38) yer alan hayrât kurumları için vakıf tesis edilmemiş olması dikkat çekici görünmektedir. Kınık kasabası ve köyleri, XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başında çıkan isyanlarla büyük ölçüde ortadan kalkmış olduğu gibi (Sümer, 1963: 31), varlığını koruyan Kurtkulağı köyünde -kitabesine göre- 1601 yılında yaptırılan caminin (VA,1972: 50-54), Bahçe kasabasında -kitabesine göre- 1809 yılında yaptırılmış olan caminin (Esas 2/1, 1942:298) de vakıf kayıtlarına ulaşılammıştır. Muhtemelen bu hayrât kurumlarının ekseriyeti giderlerini, vakıflar yoluyla değil de, “avârız akçası” sistemiyle karşıyorlardı (Başka örnekler için bk. Alkan, 2004: 35-36).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

Kınık kazasında, hac ve ticaret yolu güzergâhında oluşan vakıf kurumları bir tarafa bırakılacak olursa, Kınık merkezdeki cami ve mescidin dışında mektep, medrese, imâret ve hamam gibi vakıf kurumlarına rastlanılmamıştır. Bölge halkının eğitimleri cami ve mescidler ile Kınık'a göre daha merkezî bir konumda olan Misis'te Sultan IV. Murad tarafından yaptırılan Hüdâvendigâr Medresesi'nden (Esas 3: 175, sıra: 555; HD. 1103: 50; HD. 1141: 50) veya Adana'daki medreselerden sağlanmış olmalıdır. Ancak Kınık kazasının esas olarak şenlenmesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgede uygulamaya konulan zorunlu iskân siyaseti, yani Fırka-i İslâhiye hareketi ile Balkanlar, Kırım, Kafkasya ve Arap coğrafyalarından alınan göçlerle olmuştur. Bu yeni süreçte de halk cami ve mescidlerini kendileri yaptırmaya devam etmiş, Osmanî merkezde Müftü Efendi, "Trabzonî" adıyla 18 öğrencinin eğitim gördüğü bir medrese kurmuş, Hacı Veli Efendi adlı bir hayırsever de, 80 kitabını 1882 yılında bu medreseye vakfetmiştir (Salnâme-i Maarif-i Ümûmiye Nezareti, 1317: 1044-1045).

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Vakıf Kayıtlar Arşivi (VGMA)

Abdulfettahoğlu Hacı Halil Bey bin Halil Bey Vakfiyesi, 1912, VGMA, *Mücedded Anadolu Defteri* (MA), 604/135-178.

el-Hac Mehmed Ağa İbn Mustafa Ağa Vakfiyesi, 1916, VGMA, MA. 610/ 118.

Eşraftan Hacı Hüseyin Efendi Vakfiyesi, 1906, VGMA, MA. 601/ 71

Hasan Kethüda bin Abdullah Vakfiyesi, 1589, VGMA, MA. 608-1/ 95.

Mehmed Ağa ibn Mehmed Ağa Vakfiyesi, 1913, VGMA, MA. 605/ 255.

Osmanoğlu Çalık-zâde el-Hac Hüseyin Efendi Vakfiyesi, 1923, VGMA, MA. 609/193.

Ramazanoğlu Pirî Mehmed Paşa ibn Halil Bey Vakfiyesi, 1539-1555, VGMA, nu: 646/1-15 (Arapçadan tercümesi: VGMA, *Tercüme Defteri*, nu: 1961: 367-425).

Sokullu Mehmed Paşa bin Sinan Bey Vakfiyesi, 1574, VGMA, *İstanbul Sâlis* (İstanbul), nu: 572: 27, sıra: 20.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

VGMA, *Hurufât Defteri* (HD), nu: HD. 1103/ 50; 1141/ 50- 51.

VGMA, 1942, *Adana Esas 2/1* (nu: 170): 298, sıra: 3258- 3259; nu: 3/ 175, sıra: 555.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

TD. 69, 1519: 261.

TD. 450, 1525: 998.

TD. 969, 1530: 851.

EV (Evkaf)- 530/ 4; 2897/ 58; 2898/ 58; 3341/ 1-10; 5696/ 1-2; 11965/ 1; 14875/ 7; 18595/ 366; 20712/ 120; 26221/ 519; 27516/ 545.

Y.PRK. DH, No: 1/16, H. 26.12.1295/M. 21.12.1878.

Kuyud-ı Kadime Arşivi (TK.KKA)

TK.KKA, *Adana Evkaf Defteri* (ED.), 538/1, 1540: 1b-18a; ED. 538/2, 1572: 20b-24b.

Adana Şer'îye Sicili (AŞS)

Adana Şer'îye Sicili (AŞS), 1168 (1754), nu: 133, s. 94, 145.

Salnameler ve Bütçeler

Salnâme-i Maarif-i Umûmiye Nezâreti, Darü'l Hilâfe, 1317 (1900): 942-943; 1318 (1900): 1044-1045.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1297 (1880), s. 250.

Evkaf Nezâreti Bütçesi, (1327), Matbaa-i Âmire, İstanbul.

II. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

CEVDET PAŞA, (1989), *Tezâkir*: (21-39), Yayına Hazırlayan: Cavid Baysun, TTK Basımevi, Ankara.

AKIL, Hayriye, (2006), "Eski Halep Yolu Üzerinde Az Bilinen İki Yapı: Kurtkulağı Kervansarayı ve Camisi", *Çukurova*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

-
- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, Sayı: 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), s. 141-160.
- ALKAN, Mustafa, (2004), *Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Vakıflarının Analizi- TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ALKAN, Mustafa, (2005), "Adana'nın İdarî Yapısı (1516-1923)", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 24, Ankara, s. 253-266.
- ALKAN, Mustafa, (2006), "Osmanlı Döneminde Adana Sancağında Kurulan Tekkeler/ Zaviyeler ve Türbeler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 39, (Güz 2006), s. 21- 32.
- BARKAN, Ömer L, (1942), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri", (Kolonizatör Türk Dervişleri), *Vakıflar Dergisi (VD)*, II, s. 279-386.
- ÇAM, Nusret, (1988), *Adana Ulu Camii ve Külliyesi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- EVLIYA ÇELEBİ, (2005), *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, III (1999); IX (2005), Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankof, İstanbul.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, (1993), *İA*, VII, s. 595-605.
- KURAN, Abdullah, (1986), *Mimar Sinan*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KURT, Yılmaz, (1992), *16. Yüzyılda Adana Tarihi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KURT, Yılmaz, (2004), *Çukurova Tarihinin Kaynakları I: 1225 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, TTK, Ankara.
- KURT, Yılmaz- M. Akif Erdoğan, (2000), *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV: Adana Evkaf Defteri*, TTK Basımevi, Ankara.
- ORHONLU, Cengiz, (1987), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul.
- REFİK, Ahmet, (1930), *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, Devlet Matbaası, İstanbul.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

SAHİLLİOĞLU, Halil, (1979), “Ramazanoğlu Davud Bey Oğlu Mahmud Bey ile Mağfur Paşa Oğlu Ali Bey Paşa Vakıfları” *Vakıflar Dergisi*, X, s. 136-141.

SÜMER, Faruk (1999), *Oğuzlar (Türkmenler)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 5. Baskı, İstanbul.

SÜMER, Faruk (1963), “Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, Sayı: 1, Ankara.

Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler (VA), (1972), VGM yayını, Ankara.

Ek 1: Bahçe’de **Abdulfettahoğlu Hacı Halil Bey bin Halil Bey Vakfı**’na ait 7 Rebiü’l-evvel 1331 tarihli Vakfiyesi (VGMA, 604/135- 178).

EK 2: Bahçe'de **Abdufettaoğlu Hacı Halil Bey bin Halil Bey Vakfı**'na ait 7 Rebiü'l-ıstevvel 1331 tarihli vakfiyesinin Yeni Harflere Çevirisi (VGMA, 604/135-178).

Hülâsa-i Mahsûsa: 987, Hülâsa-i Vakfiyye: 2630, 29 Vakfiyye 2455, [VGMA, 604, s.]135, [sıra: (178)], Mükerrer: 180, Esası 2/ 1504.

İşbu vakfiyye Şûrâ-yı Evkâf'ın 8 Kânûn-i sâni 329 tarihli kararına müsteniden 19 Rabiü'l-ıstevvel 332 tarihinde sudûr iden irâde-i

aliyye mûcibince kayd olunmuşdur. Bağçe Kazâsı Nâ'ibi es-Seyyid Mehmed Hâzim.

Hamd-i cemîl-i mevfûr ve şükr-i cezîl-i gayr-ı mahsûr ol vâkıf-ı hafâyâ-yı zamâ'ir ve kâşif-i habâyâ-yı serâ'ir olan cenâb-ı mûcid-i âmme-i mümkinât ve münşî-i kâffe-i masnû'ât Teâlâ şânuhu ani'ş-şebîhi ve'l-mesîli ve tekaddese zâtuhu ani'n-nazîri ve'l-adîl hazretlerinin dergâh-ı kudsî ve bâ[ri]gâh-ı mukaddesine sezâvâr ve vâcibü'l-iktisârdır ki envâ'-i benî âdemi kudret-i kâmile ve hikmet-i şâmile birle inşâ ve ihtirâ' idüb dünyâyı mezrâ'a-i âhiret ve ulâ-yı zerî'a-i âkibet eyledi. Ve salavât-ı tayyibât ve tahiyât-ı hâlisât ol sultân-ı cumhûr-ı enbiyâ ve unvân-ı meşhûr-ı asfiyâ mazhar-ı feyz-i hakâyık hâfiz-ı esrâr-ı dekâyık imâm-ı Ka'be-i kudsî ve hümâm-ı medîne-i üns sadr-ı suffe-i safâ Muhammedini'l-Mustafa sallallahu Teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin meşhed-i mu'attar ve merkad-i münevverlerine olsun ki vücûd-ı şerîfi sebep-i icâd-ı kevn ü mekân ve bâ'is-i hilkat-i ins ü cân oldu ve tahiyât-ı bî-gâye ve teslimât-ı mâ lâ nihâye âl ve evlâd-ı kirâm ve ashâb-ı zevi'l-ihtirâmına olsun ki her biri sırât-ı mustakîmde necm-i Hüdâ ve felek-i ihdâda şems-i duhâ oldular rıdvânullâhi Teâlâ aleyhim ecma'în.

Emmâ ba'd; sebep-i tahrîr-i kitâb ve mûcib-i tastîr-i hitâb oldur ki; Adana Vilâyeti dâhilinde Cebel-i Bereket Sancağı'na tâbi' Bağçe Kazâsı'na mülhak Haruniye Karyesi'nde sâkin zât-ı ta'rîf-i şer'î ile mu'arref sâhibü'l-hayrât ve râğibu'l-hasenât Abdulfettah oğlu Hacı Halil Bey bin Halil Bey nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîf-i enverde zikr-i âtî vakfına li-ecli't-tescîl mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği Hacı Kasım Efendi-zâde Hacı Ali Efendi mahzarında ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î idüb vakf-ı âti'l-beyânın sudûruna değin bâ-tapu mustakillen taht-ı tasarrufumda bulunan karye-i mezkûrede vâki' tarafları şarken tarîk, garben Hacı Halil Bey dükkânı şimâlen tarîk cenûben Süleyman Bey tarlasıyla mahdûd bin iki yüz elli guruş kıymetli bir bâb furûn ile karye-i mezkûrede vâki' tarafları şarken tarîk, garben Gökgözler tarlası, şimâlen kaya, cenûben Tuzcu hânesiyle mahdûd iki bin beş yüz guruş kıymetli bir bâb hâne ve üç dükkânımı Haruniye Karyesi'nde vâki' müceddeden inşâ edilen câmi'-i şerîfe cemi'-i tevâbi' ve levâhıkıyla vakf-ı sahîh-i mü'ebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs idüb şöyle şart ve ta'yîn eyledim ki;

Vakf-ı mezbûrun tevliyeti hayâtda oldukça bana meşrûta ola tebdîl ve tağyîri merreten ba'de uhrâ yedimde ola ve ba'de vefâtihi evlâdım ve evlâdımın evlâdının ilâ-nihâye erşed ve ekberine meşrûta ola ve mezkûr akâr icâr-ı şer'iyye ile âhere icâr olub el-hâletu hâzihi mezkûr dükkânların icâr-ı senevîsi olan bin beş yüz guruşun nısfı mezkûr câmi'-i şerîfin imâmına ve nısf-ı diğeri hatîbine verilmek

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*

şartıyla mezkûr hân ve dükkânları fâriğan ani'ş-şevâğil mütevellî-i mezkûre teslim ol dahi sâir mütevelliyân-ı evkâf gibi bürheten mine'z-zamân tasarruf eyledim dedikde gıbbe't-tasdîki'ş-şer'î vâkıf-ı mezbûr kelâmını semt-i âhere sârif olub vakf-ı akâr İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı efhâm Ebu Hanife el-Kûfi hazretleri katında mülk âriyetde olmağla rücû' meşrû' ve İmam Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî hazretleri katında vâkıf el-menâfi' vakfi nefsine şartla vakıf bâtil olduğuna binâen vakf-ı mezbûrdan rücû' ve mezkûr hân ve dükkânları ke'l-evvel mülküme istirdâd iderim diyecek mütevellî-i merkûm cevaba tasaddî idüb eğerçi hâl bast olunan minvâl üzre olduğu cây-ı eşkâl değildir. Lâkin ârif-i Samedânî Ebu Yusuf eş-şehîr bi'l-İmâmî's-Sâni hazretleri katında vâkıf mücerred "vakaftu" demekle ve İmâm Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî hazretleri katında teslim-i ile'l-mütevellî olmağla vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım oldu deyüb redd u teslimden imtinâ' ile hâkim-i muvakkı'-i sadr-ı kitâb tûbâ lehu ve hüsnü meâb efendi hazretleri huzûrunda müterâfi'ân ve her biri mübteğâsınca fasl u hasma tâlibân olduklarında hâkim-i mûmâ ileyh dahi tarafeynin edillesine nazar ve mubtil-i hayr olmakdan hazer idüb âlimen bi'l-hilâfi'l-cârî beyne'l-eimmeti'l-eslâfi vakf-ı mezbûrun sıhhat ve lüzûmuna hükm itmeğın min ba'd vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım oldu. "*Fe-men beddelehu ba'demâ semî'ahu fe-innemâ ismuhu aillezîne yubeddilûnehu innallâhe semî'un alîm*". Ecrü'l-vâkıfı ale'l-Hayyi'l-Cevâdi'l-Kerîm. Harrerehu fi's-sâbi' min şehri Rabii'l-evvel li-sene ihdâ ve selâsûn ve selâse mi'etin ve elf (7 Rebiü'l-evvel 1331).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/4 Summer 2008*